

▷ SZÖVEG: SZIGETI FERENC

VARASD ÉS GYŐR

BAROKK EGO VS. MODERN ÉPÍTÉSZET

A Győri Nemzeti Színház modern épülete úgy áll a történelmi belváros mellett, mint valami ugrásra kész, óriási szörny, amely bármikor bekaphatja a féltve őrzött kincset. Lebontásának ötlete azonban a helyiek ellenkezésének hála mégis megghiúsult, jelezve, hogy a kulturális örökség megítélése a demokrácia gyakorlásának színtere is egyben...

„A szép, rózsaszín, történelmi homlokzatok mögött valóban érdekes történetek lapulnak, de Varasd mindig minden városi történet a barokk belvárosról szól. Jó lenne más varasdi történeteket is megismerni, hisz városunk sokkal több, elmondásra érdemes történelmet kínál az itt lakóknak. Itt az ideje árnyalni a város túlföntül erős barokk egóját”. Sandra Malenica alpolgármester ezekkel a gondolatokkal helyezte a varasdi (varaždini) belváros szomszédságában álló, az 1960-as években épült Đurek alacsonyabb beépítésű lakótelepét a város mentális térképére, és ezt jelölte meg a Budapest100 módszertanán alapuló városi ünnep helyszínének. A barokk házak helyett kukucskáljanak most be a Đurek épületeibe, tereferéljenek a lakókkal, hallgassák meg történeteiket, és fedezzék fel a város e nagyon is élhető szegletét!

Elsőre persze volt nagy meghökkenés, hogy pont ott és pont azt, de aztán csak sikertörténet lett a sztoriból! A modern építészet társadalmi megítélése Varasdön sem zökkenőmentes, de a közösségi fesztivál és a mögötte lévő építészeti kezdeményezés válassz lehet Győr számára is.

FOTÓK: SZIGETI FERENC

A török háborúk idején Varasd egész Horvátország tényleges fővárosa is volt a veszélyeztetettebb Zágráb helyett, ám sajátos módon a fővárosi rangnak egy 1776-os nagy tűzvész véget vetett.

A VAMA épülete Varasdön

A leginkább kárhozott varasdi épület megítélésének kényes kérdését az önkormányzat városi plázzsal oldja nyaranta, hogy legalább az előtte lévő köztér használatban legyen

Varasd, az ékszerdoboz

A belváros harmóniáját az önkormányzat többek között a cégérek, reklámok és napernyők egységes használatával biztosítja

Ellentmondásos megítélés

Varasd sok tekintetben hasonlít Győrrre. A település nevének eredete a magyar „város” szóból származik, és a Dráva partján fontos kereskedelmi útvonalak metszéspontjában elhelyezkedve már a 15. században az északi horvát területek kereske-

delmi és gazdasági központjává vált. A török háborúk idején Varasd egész Horvátország tényleges fővárosa is volt a veszélyeztetettebb Zágráb helyett, és sajátos módon a fővárosi rangnak egy 1776-os nagy tűzvész véget vetett. Az uralkodó ekkor a királyi tanács székhelyét a már biztonságosabb Zágrádba tette át. Ugyanakkor a tűzvésznek köszönhetően épült újra a ma is látható, szép és meglepően egységes városközpont.

Ha megállítunk egy helybéli az utcán, biztos, hogy büszkén mesél a barokk Varasdról, meg arról, hogy gazdag épített öröksége miatt kapta a város a „Kis-Bécs” becenevet is. Minden bizonnyal sok helyi lakos tudja azt is, hogy Varasdön találjuk Európa egyik legrégebbi városházát, amely ráadásul a mai napig megtartotta funkcióját és természetesen késő barokk stílusban építették át.

Maja Kireta, a horvát építészek egyesületének helyi vezetője szerint azonban ennél árnyaltabb a kép. Legalábbis ez a kizárólagos barokk imázs nemcsak a múltba révedés üressége miatt helytelen út, hanem azért is, mert Varasd nem barokk város, inkább a barokk korban jelentősen átépített település, amely az elmúlt 70 évben is sokat fejlődött.

Az épített környezet Varasdön valóban fontos téma, a helyiek joggal lehetnek büszkék a belvárosra, a várra, vagy éppen Európa egyik legszebb temetőjére. A közvélemény szerint a kompakt városközpont azért nem kapta meg a világörökségi címet, mert annak szélén csúnya, az államszocializmusban épült épületek állnak. Csakhogy az óváros szélén nem csupán pár, valóban lepukkadt betonkolosszust, kissé odébb meg szokásos lakótelepeket találunk, de a szocializmus évtizedeiben a belváros mellett új sugárutat nyitó, helyi várospolitikai építészeti is jelentős alkotásokat is létrehozott. Ilyen például a bíróság épülete, amely a funkcionista dán építész, Arne Jacobsen épületeire emlékeztet, vagy az elektromos művek helyi irodája, amely simán elmenne egy holland épületnek. Nemcsak önmagukban értékelhető épületek ezek, de lenyomatai a II. világháborút követő nagy társadalmi-gazdasági változásnak is, a szocializmus modernizálási kezdeményezésének. Ez ma már szintén történelem, amelyhez közvetlenül kapcsolódunk – ha akarjuk, ha nem.

„KIS-BÉCSEK”

Érdekes kelet-közép-európai jelenség, hogy számos, egykoron a Monarchiához tartozó, annak virágzása idején épült vagy megújult, épségben megmaradt városközponttal rendelkező, ezáltal a barokk pompájáról híres birodalmi központra hasonlító várost jellemeznek így. Ilyen „Kis-Bécs” jelzővel illetett „nosztalgiahelyszín” Ukrajnában a történelmi Csernovic (ma: Csernyivci) és Lemberg (Lviv), vagy éppen Rusze Bulgáriában. De „Kis-Bécs” található a török pusztítástól nagyrészt megmenekült, ezért középkori városairól jobban ismert Csehországban Sumperek, vagy éppen a romániai Temesvár, Lengyelországban pedig Bielsko-Biala. E lista pedig még csak nem is teljes!...

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
SZIGETI FERENC

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

kutatás is azt hozta ki, hogy a helyiek jelentős része nem akarja a bontást. A városvezetés a demokrácia nevében elfogadni látszik e véleményt – vagy legalábbis a közvélemény-kutatás óta hallgat a témáról. Ugyanakkor az ügy szempontjából fontos állapotfelmérést mégsem tette közzé... A lebontott Rába-gyár területére tervezett új kulturális negyed tartalmaz ugyan egy új színházépületet, de ebben a koncepcióban a városvezetés egyelőre nyilvánosan nem kommunikál semmit a meglévő színházépületről.

Felmerül a kérdés, hogy egy ilyen komplex, érzelmeiktől is fűtött témában nem lett volna-e célravezetőbb először egyenlő felek közötti párbeszédet indítani a város szövetébe és életébe ezernyi szállal beékelődő, ellentmondásos épület további sorsáról?!

Pedig akár a színház, akár a modern örökséghez kapcsolódás terén Győr nagyon is könnyű helyzetben van. Hartmann Gergely építész-mérnök ugyanis mintegy száz modern épület hihetetlenül pontos építészeti és építéstörténeti leírását tette közzé az elmúlt évtizedben. Az országosan is egyedülálló adatbázis (moderngyor.com) „az első modernnek mondható házak megszületésétől a rendszerváltásig foglalja össze a város építészettörténetét, megismerteti a fontosabb alkotókat és épületeket, városfejlesztési koncepciókat.”

A honlap ugyan inkább a szakmai közönségnek szól, de kimondott célja a párbeszéd elindítása, az érzékenyítés, a figyelemfelhívás. Szóval, lenne hova nyúlnia a városnak! És a barokk „egón” túl ezen a ponton szintén összeér Varasd és Győr története, hiszen az ottani építészek is könyvben kívánják bemutatni a város modern építészeti örökségét.

A helyiek jelentős része az emblematikus épülethez való érzelmi kötődése miatt ellenzi a színház lebontását, melyet később egy reprezentatív közvélemény-kutatás is alátámasztott.

FOTÓ: FORTEPAN / LECHNER NONPROFIT KFT. DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Modern Győr

Győr 2021-ben ünnepelte várossá válásának 750. évfordulóját. Az ünneppsorozat honlapja alapján a helyszínek közül külső szemmel nézve fájóan hiányzik a város rangos ipari múltjához és az oda kötődő modern épületekhez történő kapcsolódás. (Gondoljunk csak olyan, országosan ismert gyárakra és márkákra, mint a Győri Keksz- és Ostyagyár, a Győri Likőr Rt. és a Győri Szeszgyár, a Graboplast és mindenekelőtt a Rába Magyar Vagon- és Gépgyár!) Természetesen a rendszerváltást követően Győr gazdasága is jelentősen átalakult és ezt részben követte az ipari örökség eltűnése is. A legtöbb gyárépületet lebontották, átalakították, az örökség napjainkban igencsak divatos újragondolására azonban kevés példa akadt. Egyike ezeknek a 2017 óta működő Torula Művészter, amely a Győri Szeszgyár és Finomító Zrt. 1998 óta üresen álló, eredetileg a takarmányélesztő-gyártásnak helyet adó csarnokában működik. Ugyanakkor az ipari várossá váló Győr nagy ívű történetét sok modern épület közvetíti jól vagy kevésbé jól.

A helyi ügyek közül a győri színház lebontása körüli vita érte el az országos média ingerküszöbét. A polgármester a színház épületének leromlott állapotára, az alkalmazott színházi technológia elavultságára, valamint konkrét állapotfelmérésre hivatkozva vetette fel 2020-ban a bontás ötletét, helyette modern kulturális központot felvázolva. A városlakók viszont az emblematikus épülethez való érzelmi kötődésüket emlegették, és később még egy reprezentatív közvélemény-

Győr, a Kisfaludy Színház főbejárata felé nézve

Victor Vasarely két, hatalmas méretű, geometrikus kerámiaalkotása a színház északi és déli homlokzatát borítja és egymás inverzei

A legtöbb gyárépületet lebontották, átalakították, az örökség napjainkban igencsak divatos újragondolására azonban kevés példa akadt. Egyike ezeknek a 2017 óta működő Torula Művészter.

A hőskor

A Kisfaludy Színház (ma Győri Nemzeti Színház) és a Győri Balett táncosai

FOTÓ: FORTEPAN / URBÁN TAMÁS

FOTÓ: FORTÉPAN / GÁBOR VIKTOR

Síugrósánc Győrben

Persze, Győr barokk belvárosa nem megkerülhető, és fontos szerepe van abban is, hogy a folyók városának idegenforgalma nagy fejlődésen ment keresztül az elmúlt évtizedben. Győr modern arca azonban elsősorban a lakóknak fontos, hiszen ők élnek ezen épületek között, az ő személyes történeteik kapcsolódnak hozzájuk.

Már csak kulturális szerepe miatt is kitűnik közülük a Győri Nemzeti Színház 1973–1978 között épült monumentális blokkja, amelyet nem lehet nem észrevenni. Messziről nézve ellentmondásosan rajzolódik ki az épület sziluettje a győri templomtornyok között, a belváros felől kilépve pedig egyszer csak ott tornyosul ez a monolit. A színház tetejének jellegzetes tömegalakítása és az épület helyi beceneve ahhoz kapcsolódik, hogy akkoriban Csehszlovákiából olcsón lehetett hozzájutni a sípályákról leselejtezett acélsodronyokhoz, így azok felhasználásával – nem mellesleg gazdaságosan – épült fel a színház majd' 80 méter fesztávú tetőszerkezete. Innen származik a győriek által a zsinórpadlás formájára használt „sílesiklósánc” elnevezés. Ugyan-

A Kisfaludy Színház építkezése

A hátsó homlokzaton kívül a színház minden felületét nikisiani görög márvánnyal burkolták a hatalmas felületek tagolatlanságának ellensúlyozása érdekében. Ennek indokoltsága jogosan vehet fel kételyeket

Csehszlovákiából olcsón lehetett hozzájutni a sípályákról leselejtezett acélsodronyokhoz, így azok felhasználásával – nem mellesleg gazdaságosan – épült fel a színház majd' 80 méter fesztávú tetőszerkezete.

Reprezentatív belső terek

Egyedi csillárok, faburkolatok, bronzkorlát és például Szász Endre egyik alkotása. A tiltakozás a színházról mint városképző tényezőről is szólt

Az épület két hatalmas, összefüggő felületét valamiképpen díszíteni kellett, az ügyben megkeresett Victor Vasarely pedig ingyen adta oda alkotását, hiszen megfizetni úgysem tudta volna a város.

akkor hátsó homlokzatán kívül a színház minden felülete nikisiani görög márvánnyal burkolt – ez meg éppenséggel túlzásnak tűnik. Egy másik történet szerint a város közepén régi házak ledőzerolásával létrejött épület két hatalmas, összefüggő felületét valamiképpen díszíteni kellett, az ügyben megkeresett Victor Vasarely pedig ingyen adta oda alkotását, hiszen megfizetni úgysem tudta volna a város.

A széles körű párbeszéd megalapozásához, az épület közösségi megítéléséhez sok, izgalmas kérdést lehet elővenni. Valóban értéktelen belvárosi tömbök kerültek szanalásra? Mennyire szerencsés egy történeti belvárosi helyszínre ilyen hatalmas programú épületet elhelyezni? Biztos, hogy a külső falfelületek burkolására a márvány a célszerű burkolóanyag? A kritikusok szerint a kevesebb több lett volna, s az épület monumentalitásában rejlik egyszerre annak provincializmusa is. A színház 1978 óta működik, jelentős funkcióváltás nem történt, külső és belső építészeti kialakítása is lényegében az eredeti állapotot mutatja. Szóval, valóban megérett a helyzet az újragondolásra...

A győri síugrósánc építése
A látványos kábeltető 79 méteres fesztávja egyszerre hidalja át a színház három, egyenként is nagy méretű terét: az előcsarnokot, a nézőteret és a színpadot a zsinórpadlással

FOTÓ: GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYEI ÉPÍTÉSZKAMARA, FOTÓ: SCHMAL FÜLÖP, MODERNGYOR.COM

Cikkünk támogatója a Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Đurek egykor és most

A fesztivállal az önkormányzat egyben a közterületek hatékonyabb és a lakókkal közös használatára is felhívta a figyelmet

FOTÓK: WORKING GROUP VARASZIN

Varasd: a barokk ego meghaladása

Varasd esete jó példa arra, hogy megértjük, a kulturális értékekben nagyon gazdag Európában is változik a kulturális örökségről való gondolkodás. A legtöbb szakember már nemcsak egyfajta pénzügyi teherként

FOTÓ: SZIGETI FERENC

Varadon és megannyi más városban nagyon is ül az örökség megváltozott európai felfogásának mottója: „A mi örökségünk: ahol a múlt a jövővel találkozik!”

Az Elektromos Művek helyi székháza, az ELEKTRA (1977)

A 20. századi építészet legjobb építészeti alkotása Varadon

A ma bíróságnak helyet adó SUD épülete (1960–1964)

akkoriban a város szélén épült, nemzetközi építészeti trendeknek megfelelő stílusban

gondol a sok szép, de drágán fenntartható épületre, hanem mint olyan vagyokra, értékre, amely az emberek jóllétét és a társadalmi-gazdasági növekedést egyaránt képes elősegíteni.

Miért is? Elsősorban azért, mert a megfelelően értékelt kulturális örökség nagyban hozzájárul a gazdasági (turizmus, városfejlesztés, kiskereskedelem, szolgáltatók) és a társadalmi fejlődéshez (kultúra és emlékeztetőpolitika, társadalmi kohézió) is. Ám ahhoz, hogy mindez így működjön, nem egyszerűen több pénz kell, hanem a lakosokkal közösen kialakított, hosszú távú helyi fejlesztési vízió is, továbbá az örökség közös feltárása és értékelése szükségeltetik. Éppen ezért Varadon és megannyi más városban nagyon is ül az örökség megváltozott európai felfogásának mottója: „A mi örökségünk: ahol a múlt a jövővel találkozik!”

A Budapest100 módszertanát (a lakosokkal közös – önkéntesek által támogatott gondolkodás az épített környezetről és a szomszédsági kapcsolatokról) Đurekben építő módon használták fel, elenyésző pénzügyi támogatással, de sok – nyilván fáradtságosan előkészített – párbeszéddel. Valós diskurzus indult el arról, hogy akár szociális, akár építészeti szempontok szerint, de Đurek jó hely: zöld, jól működő városrész, ahol ma is jó lakni. Csak éppen nem szexi és senki sem érzi a magáénak!

Ez leginkább abban mutatkozik meg, hogy a terebélyes fák alatt a játszótér ósdi, a park pedig kevésbé gondozott. Így az örökség kapcsán elindult párbeszéd remélhetőleg majd a köztérről való közös gondolkodáshoz is hozzájárul. Ahhoz, hogy a lakók a várossal közösen alakítsanak ki olyan köztereket, amelyekkel érzelmileg azonosulnak, beleszólnak a tervezésükbe és részt vesznek a fenntartásukban. Felelősséget éreznek iránta. „Közel a városközpontoz, de távol a historizálástól...”

SZIGETI FERENC ALBERT
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ